

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 396

**Finanse i rachunkowość
na rzecz zrównoważonego rozwoju –
odpowiedzialność, etyka, stabilność finansowa
Tom 2. Rachunkowość**

Redaktorzy naukowci
Jacek Adamek
Joanna Zuchewicz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-520-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120
53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl
Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska: Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości w świetle badań ankietowych	9
Małgorzata Cieciora: Etyka w świetle rozwijającego się behawioryzmu w rachunkowości	19
Justyna Dyduch: Środowiskowe informacje finansowe w raportach rocznych spółek publicznych z sektora chemicznego	28
Justyna Fijałkowska: Raportowanie CSR a kwestie etyki i odpowiedzialności przedsiębiorstw	39
Tomasz Gabrusewicz, Wiesława Przybylska-Kapuścińska: Umocowanie pieniądza jako jednostki pomiaru wartości ryzyka w rachunkowości	48
Dariusz Gregorczyk: Raportowanie zintegrowane w tworzeniu wspólnej wartości (CSV)	59
Artur Holda, Małgorzata Adamik-Citak: Wycena w wartości godziwej rzeczowych aktywów trwałych a wartość kapitałów własnych w wyniku implementacji MSSF w polskich realiach gospodarczych – podejście pragmatyczne	67
Aldona Kamela-Sowińska: Interes publiczny czy interes społeczny? Co chroni rachunkowość jednostek sektora finansów publicznych?	77
Maria Kukurba: EVA jako narzędzie controllingu finansowego	85
Adam Lulek, Dominika Zielińska: Rola sprawozdawczości finansowej spółek z sektora energetycznego we wspieraniu zrównoważonego rozwoju... ..	96
Grażyna Michalczuk, Teresa Mikulska: Znaczenie raportowania zintegrowanego w zmniejszaniu luki wartości przedsiębiorstwa	105
Teresa Mikulska, Grażyna Michalczuk: Koszty zaangażowania społecznego przedsiębiorstwa	113
Beata Rogowska: Społeczny wymiar rachunkowości w świetle etyczno-normatywnych teorii	123
Anna Spoz: Koncepcja prawdziwego i rzetelnego obrazu w systemie rachunkowości jednostki	132
Arleta Szadzińska: Przejrzystość i porównywalność informacji niefinansowych w sprawozdawczości spółek w świetle zmian regulacji unijnych	141
Dawid Szutowski: Innowacje i wartość rynkowa przedsiębiorstw turystycznych. Analiza zależności	150
Jolanta Wiśniewska: Weryfikacja danych pozafinansowych w raportach CSR polskich spółek	159

Summaries

Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska: The Code of Professional Ethics in Accounting in the light of the survey.....	9
Małgorzata Cieciora: Ethics in the light of the evolving behaviorism in accounting.....	19
Justyna Dyduch: Environmental financial information in annual reports of listed companies of chemical sector	28
Justyna Fijałkowska: CSR reporting vs. ethics and companies' responsibility	39
Tomasz Gabrusewicz, Wiesława Przybylska-Kapuścińska: Money strengthening as a measurement unit of the risk value in accounting	48
Dariusz Gregorczyk: Integrated reporting in creating shared value (CSV) ...	59
Artur Holda, Małgorzata Adamik-Citak: Valuation in fair value of fixed tangible assets vs. the value of equity as a result of IFRS implementation in Polish economic reality – pragmatic approach.....	67
Aldona Kamela-Sowińska: Public interest vs. social welfare? What kind of interest protects accounting of units of the public finance sector?.....	77
Maria Kukurba: EVA as a tool in financial controlling.....	85
Adam Lulek, Dominika Zielińska: The role of financial reporting of the energy companies in support of sustainable development.....	96
Grażyna Michalczyk, Teresa Mikulska: The importance of integrated reporting in reducing the value gap of an enterprise	105
Teresa Mikulska, Grażyna Michalczyk: Costs of corporate social engagement	113
Beata Rogowska: Social dimension of accounting in the light of ethical normative theory.....	123
Anna Spoz: A true and fair view in company accounts	132
Arleta Szadziewska: Changes in EU regulations and the transparency and comparability of non-financial information in reports.....	141
Dawid Szutowski: Innovation and market value of tourism enterprises: a regression analysis	150
Jolanta Wiśniewska: Verification of non-financial data in CSR reports of Polish companies	159

Tomasz Gabrusewicz, Wiesława Przybylska-Kapuścińska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mails: tomasz.gabrusewicz@ue.poznan.pl; w.kapuscinska@ue.poznan.pl

UMOCOWANIE PIENIĄDZA JAKO JEDNOSTKI POMIARU WARTOŚCI RYZYKA W RACHUNKOWOŚCI

MONEY STRENGTHENING AS A MEASUREMENT UNIT OF THE RISK VALUE IN ACCOUNTING

DOI: 10.15611/pn.2015.396.05

Streszczenie: Głównym celem artykułu jest identyfikacja istniejących zależności pomiędzy pieniądzem jako interdyscyplinarną jednostką miary w rachunkowości a wybranymi metodami pomiaru ryzyka w rachunkowości. W artykule omówione zostanie pojęcie pieniądza z punktu widzenia filozofii, ekonomii oraz rachunkowości jako nauki pomiaru. Ponadto wskazane zostaną obszary identyfikacji ryzyka w rachunkowości, w których pomiar w jednostkach pieniężnych ma kluczowe znaczenie.

Słowa kluczowe: pieniądz, pomiar, jednostki miary, wartość, rachunkowość.

Summary: The main aim of this article is to identify the existing dependency between money as an interdisciplinary measurement unit in accountancy and selected risk measurement methods in accountancy. This article will describe the concept of money in terms of philosophy, economy and accountancy as a measurement study. Moreover accountancy identity risk areas, where monetary units measurements are crucial will be indicated. The article applies research methods such as induction and critical analysis.

Keywords: money, measurement, unit of measure, value, accounting.

1. Wstęp

Wartość to jedno z najważniejszych pojęć w całej ekonomii. Kalkulacja i wartościowanie zasobów majątkowych i rezultatów osiągniętych z prowadzonej działalności gospodarczej stanowią fundament w gospodarce kształtowanej przez handel wymienny.

W erze współczesnej ekonomii, której podstawą są wiedza i informacja [Jarmolowicz 2015, s. 18-19], ekonomiści muszą zmierzyć się z niezwykle trudnym zadaniem, jakim jest stworzenie podstaw kwantyfikacji wartości. Dziedziną ekonomii,

która stworzyła dużo technik służących pomiarowi wartości tworzących zestaw zasad wyceny, jest rachunkowość.

W rachunkowości wartość odwołuje się do pomiaru zasobów i dokonań [Masztalerz 2013]. Od początku istnienia rachunkowości pomiar znajdował się w centrum zainteresowania teorii i praktyki rachunkowości. Rozwijając myśl, M. Masztalerz [2014, s. 68-70] stwierdza, że wartość w rachunkowości finansowej oznacza wyrażoną w jednostkach pieniężnych, względnie obiektywną, mierzalną i sprawdzalną cechę obiektów pomiaru, którymi są składniki majątku i wyniki finansowe. Ponadto do celów zarządzania w rachunkowości przez wartość rozumie się pewne korzyści (finansowe i inne), które są generowane dla różnych interesariuszy w procesie kreowania wartości.

Głównym celem artykułu jest identyfikacja istniejących zależności pomiędzy pieniądzem jako interdyscyplinarną jednostką miary w rachunkowości a wybranymi metodami pomiaru ryzyka w rachunkowości.

2. Metodyka badań i przebieg procesu badawczego

W artykule zastosowano następujące metody badawcze: krytyczną analizę piśmiennictwa i metodę indukcji. Analizie poddano wybrane pozycje literaturowe z zakresu teorii pieniądza, rachunkowości i finansów.

Po przeanalizowaniu literatury sformułowano cel główny artykułu, którym jest identyfikacja istniejących zależności pomiędzy pieniądzem jako interdyscyplinarną jednostką miary w rachunkowości a wybranymi metodami pomiaru ryzyka w rachunkowości.

3. Pieniądz i jego funkcje¹ oraz ryzyka towarzyszące pomiarowi w pieniądzu

Pierwszy akapit wprowadzenia w książce *Potęga pieniądza. Finansowa historia Świata* [Ferguson 2010, s. 5] jest dość szokujący: „Szmal, forsa, mamona, kasa, gotówka, waluta – nazywajcie jak chcecie. Pieniądze naprawdę działają na wyobraźnię. Dla chrześcijan zamiłowanie do pieniędzy jest źródłem wszelkiego zła. Dla generałów pieniądze to koło zamachowe wojen; dla rewolucjonistów – kajdany przykuwające ludzi do pracy [...]”. Dokonując pobieżnej tylko analizy podanego fragmentu, można zauważyć, że pieniądz to nie tylko swoiste dobro, za pomocą którego podmioty działające na rynku mogą dokonywać wymiany dóbr. Pieniądz to również skrajne emocje, siła napędowa działań (niekoniecznie pozytywnych).

¹ Funkcje pieniądza i ich charakterystyka zostały opisane i scharakteryzowane po przeanalizowaniu następujących pozycji: [nbp.pl; Borcuch 2012, s. 24-43; Knakiewicz, Jurek, Marszałek 2011, s. 55 i n.; Zadora, Zieliński 2012; von Mises 2012; Hulsmann 2014, s. 137 i n.; Bień, Bień 2009, s. 7 i n., 2006].

W opinii Fergusona [2010, s. 7], każde znaczące dla historii świata wydarzenie ma w tle jakąś tajemnicę finansową.

Skoro pieniądź odgrywa tak znaczącą rolę w dzisiejszej rzeczywistości gospodarczej i trudno znaleźć w społeczeństwie jednostkę, której zagadnienia związane z pieniądzem byłyby obojętne, istotne jest zapoznanie się z funkcjami pieniądza oraz ryzykiem jego stosowania jako jednostki pomiaru w celu przeprowadzenia dalszego wywodu związanego z realizacją celu głównego artykułu.

Pieniądź w gospodarce charakteryzuje pewne cechy, dzięki którym można wykonać jego funkcje. Po pierwsze, pieniądź jest dobrem rzadkim w sensie ekonomicznym, co oznacza, że jego ilość musi być dopasowana do poziomu rozwoju gospodarczego, a to dalej prowadzi do wniosku, że pieniądź z zasady powinien być dobrem o ograniczonej ilości. Pieniądź jest też dobrem trwałym, co umożliwia między innymi gromadzenie za jego pomocą oszczędności. Ponadto pieniądźowi można jeszcze przypisać cechę podzielności, co oznacza, że możliwe jest dokonywanie płatności za możliwie drobne części towaru oraz, że jest dobrem łatwym w transporcie, co znacznie przyspiesza transakcje, a także powoduje dość dobre dostosowanie pieniądza do zmian zachodzących na rynku.

Pieniądź w dzisiejszym świecie biznesu pełni wiele funkcji. Znaczna ich część dość dobrze wspomaga realizację celów i funkcji systemu rachunkowości. Pierwszą i najważniejszą funkcją pieniądza jest funkcja miernika wartości. W pieniądzu przedstawiana jest wartość towarów i usług, dzięki pieniądźowi można wycenić pracę². Za pomocą pieniądza wyrażamy wartość wszystkich towarów, zasobów i strumieni gospodarczych³. W tym przypadku nie wykorzystujemy konkretnych zasobów dobra gospodarczego, jakim jest pieniądź. Posługujemy się jedynie ideą jego istnienia. Odwołujemy się tu jedynie do abstrakcyjnej kategorii, jaką jest pieniądź. Pieniądź to też środek tezauryzacji, czyli środek gromadzenia oszczędności w różnych formach, które dostępne są aktualnie na rynku. Podmioty gospodarcze gromadzą i posiadają pieniądze, by zapewnić sobie możliwość dokonywania zakupów i spłaty zobowiązań. Cechy te są związane z płynnością pieniądza. Pieniądź jest absolutnie płynnym, nieprzynoszącym dochodu składnikiem majątku finansowego (aktywem, majątkiem, instrumentem finansowym). Ważna jest również funkcja środka wymiany, gdyż pieniądź jest elementem transakcji wymiennych, oraz kolejna – środka płatniczego – pieniądź służy bowiem do regulowania zobowiązań. Pieniądź w rezultacie odejścia od gospodarki naturalnej i barteru, postępującego społecznego podziału pracy oraz rozwoju społecznego wyłonił się ze świata dóbr zaspokajających określone potrzeby człowieka, by stać się wyłącznie pośrednikiem w wymianie towarowej. Tę funkcję wypełnia dobrze, gdy jest powszechnym ekwiwalentem, powszechnie akceptowanym zamiennikiem towarów.

² Część funkcji pieniądza ciekawie wyjaśnia R.G. Rajan [2012, s. 203 i n.]. Na potrzeby artykułu szersza analiza funkcji pieniądza wydaje się niepotrzebna.

³ Widać to dość dobrze w kształcie podstawowego sprawozdania finansowego, w którym odrębnie wskazuje się koszty i przychody w rachunku zysków i strat, i wpływy oraz wydatki w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych.

Ta syntetyczna prezentacja cech i funkcji pieniądza wskazuje na zakres oddziaływania pieniądza jako uniwersalnego komunikatora pomiędzy różnymi podmiotami społecznymi.

Na gruncie ekonomii przyjęła się definicja stanowiąca, że ryzyko to rodzaj prawdopodobieństwa, które – w odróżnieniu do niepewności – poddaje się szacunkom matematycznym, dzięki czemu można je precyzyjnie wyznaczyć⁴. Praktycy życia gospodarczego także posługują się tym terminem, ale często w nieco odmiennym rozumieniu, nadając mu dodatkowo pejoratywny wydźwięk. Mają bowiem na myśli potencjalną stratę rozumiana jako efekt gospodarowania niezgodny z ich oczekiwaniami, nie zaś sam charakter prawdopodobieństwa, z jakim strata może wystąpić. Sytuację dodatkowo komplikuje fakt, że w obu przypadkach termin ryzyko odnosi się do zdarzeń przyszłych, których zaistnienie nie jest z góry przesądzone.

Ryzyko specyficzne ma indywidualny charakter i ściśle wiąże się z decyzjami gospodarczymi podejmowanymi przez konkretne podmioty. W takiej mierze, w jakiej ryzyko faktycznie łączy się z obszarem decyzyjnym danego przedsiębiorcy⁵, jest ono od niego zależne i może być przez niego kontrolowane.

Ryzyko systematyczne, czyli rynkowe, w odróżnieniu od specyficznego⁶, spowodowane jest czynnikami ogólnogospodarczymi, które kształtują makrootoczenie przedsiębiorców. Chociaż bodźce te⁷ mogą mieć decydujące znaczenie dla losów poszczególnych przedsięwzięć gospodarczych, kształtują się w sposób niezależny od woli i działań pojedynczych podmiotów. Wobec tego, że przedsiębiorcy nie sprawują nad nimi żadnej kontroli, i ze względu na to, że nierzadko wpływają one na wyniki większości uczestników rynku, ryzyka systematycznego nie można wyeliminować w sposób, w jaki pozwalają na to metody stosowane wobec ryzyka specyficznego.

Ryzyko rynkowe najczęściej łączy się ze zmiennością globalnego popytu, kursu walutowego, siły nabywczej pieniądza [Jędrzejczyk 2013, s. 24 i n.], stopy procentowej, sytuacji politycznej⁸.

Ryzyko kursowe dotyczy transakcji międzynarodowych i wiąże się z możliwością poniesienia straty w wyniku różnic kursowych, będących efektem nieprzewidzianych zmian kursu walutowego, pomiędzy chwilą powstania należności a mo-

⁴ Mowa tu o metodach rachunku prawdopodobieństwa stosowanych w szacunkach ekonomicznych, np. przy szacowaniu wyników prognoz wzrostu wartości akcji jednostki w prospektach emisyjnych spółek wchodzących na giełdę [Gabrusewicz 2010b, s. 99-110].

⁵ Ryzyko specyficzne towarzyszy np. decyzji o ekspansji firmy na inne rynki, wyborowi partnera biznesowego, inwestycjom w dane papiery wartościowe. Ekonomiści opracowali szereg metod i procedur, których stosowanie umożliwia – w określonych warunkach – częściową redukcję ryzyka specyficznego (na przykład poprzez dywersyfikację portfela akcji).

⁶ Próba bezpośredniej identyfikacji ryzyka specyficznego i systematycznego w konkretnych sytuacjach rynkowych natychmiast ujawnia, że niemal każdy przejaw aktywności gospodarczej jest równocześnie związany z obydwoma jego postaciami.

⁷ Mowa tu o fluktuacjach globalnego popytu – ryzyko recesji.

⁸ Chodzi o ryzyko recesji, inflacji, stopy procentowej i polityczne.

mentem faktycznego rozliczenia transakcji. Zmienność kursu walutowego bezpośrednio dotyka importerów i eksporterów, ale także wszystkich, którzy posiadają aktywa i instrumenty finansowe denominowane w walutach obcych.

Ryzyko inflacji oznacza ryzyko poniesienia strat w związku ze wzrostem kosztów transakcyjnych, spowodowanym ucieczką od pieniądza, i konieczność bezustannej aktualizacji cen oraz na skutek spadku realnej wartości niektórych wierzytelności, drenażu fiskalnego albo w wyniku destabilizacji rynku instrumentów finansowych i trudności z prowadzeniem rachunku ekonomicznego.

Ryzyko stopy procentowej dotyczy możliwości poniesienia strat w efekcie niestabilności wartości instrumentów finansowych opartych na stopie procentowej. Jeżeli bank centralny podnosi stopę procentową, wówczas wzrasta oprocentowanie kredytów bankowych, co skutkuje zwiększonym kosztem obsługi kredytu. Wysokość stopy procentowej może również wpływać na wartość akcji i obligacji.

Ryzyko polityczne wiąże się z możliwością poniesienia strat w wyniku nieprzewidywalnych zmian na rynku wywołanych aktywnością państwa i urzędników⁹.

Znajomość funkcji pieniądza i ich zrozumienie ze szczególną świadomością ryzyka towarzyszącego stosowaniu pieniądza jako jednostki pomiaru w ekonomii daje możliwość przejścia z wywodem do analizy zagadnienia pomiaru przy użyciu narzędzi rachunkowości.

4. Istota pomiaru w ekonomii ze szczególnym uwzględnieniem rachunkowości

Rachunkowość jako ważna dziedzina ekonomii może być rozumiana jako historyczna ewidencja, ale też rachunkowość jako nauka jest ukierunkowana praktycznie, co oznacza, że jej zadaniem jest mierzenie i prezentacja zmian wartości majątku będącego we władaniu podmiotu gospodarującego zarówno w skali mikro, jak i makro. Pomiar ten jest dokonywany, by usprawnić w podmiocie proces decyzyjny [Jarugowa (red.) 1991, s. 13].

Obserwując kierunek zmian i koncentrację na wycenie, można zaryzykować stwierdzenie, że jesteśmy świadkami rodzącego się nowego paradygmatu w rachunkowości – **paradygmatu¹⁰ pomiaru wartości ekonomicznej** [Karmańska 2009, s. 164]. Paradygmat ten powstaje, ponieważ nowa rzeczywistość wymaga kolejnej zmiany w systemie informacyjnym rachunkowości.

⁹ Państwo, pozostając monopolistą w wielu obszarach życia społeczno-gospodarczego, a dysponując przy tym znaczącą siłą nabywczą oraz władzą ustawodawczą i wykonawczą, bezpośrednio i pośrednio wpływa na sposób funkcjonowania rynku.

¹⁰ Paradygmat według Kuhna to zbiór pojęć i teorii tworzących podstawy danej nauki. Wójtowicz [2010, s. 20] twierdzi, że używanie terminu „paradygmat” w kontekście rachunkowości jest pewnym nadużyciem – w sensie pojęcia paradygmatu Kuhna [Kuhn 1968; Wójtowicz 2010; Wells 1976; *Statement of Accounting...* 1997; Belkaoui 1981; Butterworth, Falk 1986].

Rachunkowość jako nauka społeczna swoje podstawy, normy, wytyczne opiera na paradygmacie społeczno-ekonomicznym. Z tego paradygmatu wyrósł paradygmat metody bilansowej [Karmańska 2009, s. 157-166]. Praktycznie wszystkie międzynarodowe standardy rachunkowości zajmują się kwestiami pomiaru wartości ekonomicznej. Pokazują podejścia, modele, kryteria i różne sposoby, dzięki którym trzeba wyrażać wartości w rachunkowości.

Konkludując, poszukiwanie paradygmatu pomiaru wartości ekonomicznej mogą wyrażać różne teorie wyceny. Paradygmatem może być jednak tylko jedna teoria pomiaru, i to taka, która będzie naturalną pochodną paradygmatu metody bilansowej i która pogodzi dwa aspekty wartości ekonomicznej: przedmiotowy i własnościowy.

Zgodnie z IASB [2010] w sprawozdaniu finansowym nie prezentuje się danych (z zastosowaniem pomiaru w pieniądzu) dotyczących podmiotu tworzącego to sprawozdanie, lecz prezentuje się dane, które są użyteczne dla różnych odbiorców rachunkowości, będących w stanie wykorzystać je do wyceny wartości podmiotu. W przypadku wartości księgowej pomija się takie (istotne zdaniem autorów) elementy istniejące w obszarze podmiotu gospodarującego, jak intelekt kadry pracowniczej, opinia o podmiocie wśród kontrahentów, wykształcenie, doświadczenie. Wartość, którą prezentuje się w corocznym końcowym sprawozdaniu finansowym [Ustawa o rachunkowości, art. 3], która jest efektem pracy całej jednostki, to suma wartości zasobów jednostki w postaci aktywów, przy czym kwotę tę pomniejsza się o wartość zobowiązań [Gabrusewicz 2010b; Masztalerz, 2012, 2013].

Niezwykle interesujące porównanie podawane jest w zakresie użyteczności przy ustalaniu wartości ceny rynkowej. W tym miejscu trzeba jasno wskazać, że procedury stosowane w rachunkowości finansowej, gdy tylko mają taką możliwość, odnoszą się do wolnego rynku, na którym wycena w pieniądzu odgrywa najistotniejszą rolę. Jeżeli chodzi o koncepcję wyceny wykorzystującą koszt historyczny, wartość przykładowego aktywa (w momencie powstania) jest to wartość ustalona na poziomie ceny rynkowej. W przypadku wyceny według wartości godziwej, zgodnie z jej definicją, za wartość początkową przykładowego aktywa uważa się wartość ustaloną przy zastosowaniu metody wyceny według ceny rynkowej. W zakresie rachunkowości zarządczej – zdaniem autorów – w większości nie wykorzystuje się możliwości stosowania wyceny wartości firmy z zastosowaniem ceny rynkowej, za to w swoich wynikach firmy starają się oszacować profity natury ekonomicznej [Przybylska-Kapuścińska (red.) 2013, s. 9; Aboody, Hughes 2002; Ball, Brown 1968 i Ohlson 1995]. Co zatem należy rozumieć przez „prawdziwą” wartość? M. Masztalerz [2012] tłumaczy to tak, że jest to wartość ustalona wewnątrz jednostki albo wartość bieżąca *cash flow* oczekiwanych w przyszłości, albo też wartość, jaką jednostka może osiągnąć będąc uczestnikiem rynku kapitałowego.

Naprzeciw szeroko pojętego problemu pomiaru i identyfikacji ryzyka działalności gospodarczej wychodzą regulacje polskiego ustawodawcy oraz Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w przepisach dotyczących rachunkowości, a szczególnie rachunkowości zabezpieczeń, co będzie przedmiotem dalszej analizy.

5. Identyfikacja ryzyka pomiaru wartości w pieniądzu na tle rozwiązań stosowanych w rachunkowości

W dynamicznie zmieniającym się świecie podmiot gospodarczy musi zmagać się wciąż z nowymi sytuacjami związanymi z niepewnością kształtowania się koniunktury, niepewnością parametrów rynkowych, z nieprzewidywalnym zachowaniem konkurenta, partnera biznesowego czy urzędnika państwowego. Jego sukces lub porażka zależy całkowicie od rezultatu tych zmagania. Teoria ekonomii oraz nauki o zarządzaniu pozwala na identyfikację czynników mogących mieć wpływ na zakres ryzyka i niepewności i nierzadko ułatwiają opracowanie optymalnych strategii dla określonych sytuacji decyzyjnych, które w gruncie rzeczy oparte są na analizie wyników działań prowadzonych w systemie rachunkowości i są prezentowane w wartościach pieniężnych.

Obowiązkowe badanie skuteczności zabezpieczenia¹¹ zapewnia możliwość stosowania specjalnych zasad rachunkowości tylko dla strategii charakteryzujących się wysokim poziomem skompensowania zmian pozycji zabezpieczanej i instrumentu zabezpieczającego¹².

Nawet w przypadku wystąpienia określonego poziomu niedopasowania zmian pozycji zabezpieczanej i instrumentu zabezpieczającego dopuszcza się stosowanie zasad rachunkowości zabezpieczeń. Wynika to z tego, że na powstanie nieefektywności wpływ mają między innymi takie czynniki, jak zmiana warunków dostawy towarów.

Prawo bilansowe daje w tym miejscu jednostkom gospodarczym spory zakres swobody. Jednym z prostszych rodzajów pomiaru jest porównanie zmian powstałych na instrumencie zabezpieczającym ze zmianami pozycji zabezpieczanej. Metoda ta określana jest jako metoda wskaźnikowa [Żebruń 2010, s. 76]¹³ i przedstawia się ją następującym wzorem:

$$M_w = \frac{X_i}{Y_i},$$

gdzie: X_i – skumulowana zmiana wartości instrumentu zabezpieczającego w badanym okresie,

Y_i – skumulowana zmiana wartości pozycji zabezpieczanej w badanym okresie.

¹¹ Definicję zabezpieczenia możemy znaleźć w paragrafie 9 MSR 39. Brzmi ona następująco: „Stopień, w jakim zmiany wartości godziwej lub przepływów pieniężnych związanych z zabezpieczaną pozycją, sposobne do przydzielenia zabezpieczanemu ryzyku są kompensowane zmianami wartości godziwej lub przepływów pieniężnych związanymi z instrumentami zabezpieczającymi” (za: [Chwiałkowski 2012, s. 6]).

¹² Efektywność zabezpieczenia ocenia się nie rzadziej niż na dzień sporządzenia rocznego lub śródrocznego sprawozdania finansowego [Seredyński 2009, s. 154].

¹³ Prezentowane w artykule wzory zaczerpnięto z opracowania Żebruń [2010, s. 76 i n.] i Pułaska-Turyńska [2011, s. 304-305].

Dzięki metodzie M_w możemy w prosty sposób porównać skumulowane zmiany tych wartości, a bazę odniesienia stanowią wartości w momencie rozpoczęcia zabezpieczenia. Do zalet M_w należy zaliczyć prostotę pomiaru i interpretacji wyników. Wadami są rozbieżności w dynamice zmian wartości, które prowadzić mogą do utraty efektywności zabezpieczenia i brak uwzględnienia wielkości transakcji w pomiarze efektywności.

Innym sposobem pomiaru jest metoda względnej różnicy wyrażona następującym wzorem:

$$W_r = \frac{X_i + Y_i}{V_o}$$

W stosunku do poprzedniego wzoru dodajemy w mianowniku wartość początkową pozycji zabezpieczonej, czyli V_o .

Aby uznać, że zabezpieczenie mierzone tym wskaźnikiem jest efektywne, musi on przyjąć wartość bliską zero. Kolejny raz za zaletę należy uznać prostotę obliczeń. Niestety, wadą metody jest brak określonych w przepisach prawa bilansowego granic, kiedy należy uznać, że zabezpieczenie stało się nieefektywne. W ten sposób wpływać na to mogą osoby trzecie, np. biegły rewident, przez co konieczne stanie się naniesienie korekt.

Alternatywą do metody względnej różnicy jest metoda redukcji zmienności uwzględniająca wielkość transakcji w pomiarze. Ideą tej metody jest porównanie zmienności pozycji zabezpieczonej ze zmiennością całości zabezpieczenia (złożonego z pozycji zabezpieczającej i instrumentu zabezpieczającego). Metoda redukcji wyraża się następującym wzorem:

$$Rz1 = 1 - \frac{(X_i + Y_i)^2}{Y_i^2}$$

Im wartość bliższa jest jedności, tym bardziej efektywne jest zabezpieczenie. Również w tym przypadku brakuje wartości będących warunkiem wykorzystania rachunkowości zabezpieczeń.

W celu oceny efektywności możemy też zastosować metody statystyczne. Jako przykład posłużyć może współczynnik korelacji Pearsona¹⁴, który pozwala określić stopień zależności między badanymi zmiennymi.

$$r = \frac{(X_i - \bar{x})(Y_i - \bar{y})}{x = \sqrt{(x_i - \bar{x})^2(Y_i - \bar{y})^2}}$$

gdzie: r – współczynnik korelacji Pearsona,
 X_i, Y_i – i -te wartości zmiennych X i Y ,
 \bar{x}, \bar{y} – średnie arytmetyczne zmiennych x i y .

¹⁴ Analiza statystyczna współczynnika korelacji jest następująca: od 0,2 do 0,4 – wyraźna zależność liniowa o niskiej sile, od 0,4 do 0,7 – umiarkowana zależność znacząca, od 0,7 do 0,9 – znacząca zależność, powyżej 0,9 charakteryzuje się bardzo silną zależnością.

Łącząc te wskazania z prawem bilansowym, za efektywny dla zabezpieczenia uznać należy wskaźnik Pearsona przyjmujący wartość powyżej 0,8. Trudne jednak staje się, w warunkach rozwijającego się rynku instrumentów pochodnych, zgromadzenie odpowiedniego materiału badawczego.

Do pomiaru efektywności służy też metodologia wartości narażonej na ryzyko (VaR). Mierzy ona największą oczekiwaną stratę, jaką można ponieść w danym okresie przy założeniu normalnych warunków rynkowych i przy określonym poziomie ufności [Butler i in. 2001, s. 5]. Wyraża się ona wzorem:

$$VaR = \sqrt{(VaR_p)^2 + (VaR_z)^2 + 2\alpha VaR_p x VaR_z},$$

gdzie: VaR – wartość narażona na ryzyko,

VaR_p – wartość zagrożona pozycji zabezpieczanej,

VaR_z – wartość zagrożona instrumentu zabezpieczającego,

α – zadany poziom korelacji.

W tym przypadku instrument zabezpieczający uznawany jest za skuteczny w kompensowaniu zmian pozycji zabezpieczanej, jeśli wartość narażona na ryzyko [Karmańska 2008, s. 202-216] powiązania zabezpieczającego jest niższa w porównaniu z wielkością, jaką przyjmuje dla pozycji zabezpieczanej. Wskazuje się, że zawarcie transakcji zabezpieczającej powinno umożliwić ograniczenie wartości VaR do 40%.

Należy być jednak świadomym tego, że są to tylko przykłady metod, a w literaturze odnaleźć można wiele innych. Musimy zdawać sobie także sprawę, z tego że nie wszystkie strategie zabezpieczające dostępne w nauce finansów są zabezpieczeniami w rachunkowości i traktowane powinny być jako odrębne zagadnienie.

6. Wnioski

Należy zdawać sobie sprawę z tego, że wdrożenie polityki zarządzania różnymi rodzajami ryzyka znacznie wpływa na poprawę obiegu informacji pomiędzy poszczególnymi działami przedsiębiorstwa, pozwala na szybszą reakcję w sytuacji zagrożeń (np. ze względu na zmiany rynkowe), a także usprawnia proces podejmowania decyzji w tak kluczowych aspektach zarządzania, jak wybór strategii i nominalów zabezpieczeń. Wdrożenie rachunkowości zabezpieczeń może wpłynąć pozytywnie na samo przedsiębiorstwo, lecz także – co nie pozostaje bez znaczenia – na otoczenie zewnętrzne [Gabrusewicz 2013, s. 41-45]. Przedsiębiorstwo stosujące rachunkowość zabezpieczeń, a wraz z nią wszystkie wymagane regulacje jest bezpieczniejsze z punktu widzenia inwestorów [Dobija 2002], co ma wpływ na poprawę pozycji na rynku i obniżenie kosztu kapitału.

Informacje dostarczone przez system rachunkowości mają pomóc zarządzającym w analizie działalności przedsiębiorstwa w celu oceny jego sytuacji eko-

onomiczno-finansowej oraz w podejmowaniu racjonalnych decyzji ekonomicznych. W związku z tym rachunkowość powinna być tak opracowana, by możliwe było bieżące uzyskiwanie informacji nie tylko do celów decyzyjnych, ale także do prognozowania przyszłych stanów badanego zjawiska. Ważne jest to, by forma oraz treść przekazywanych informacji były dostosowane do odbiorców tak, by mogli oni dostrzec rzeczywistą sytuację przedsiębiorstwa [Żebruń 2010, s. 54]. Dlatego zakres informacji powinien być uzależniony od środowiska gospodarczego przedsiębiorstwa.

Współczesna rachunkowość staje w obliczu wielu dylematów. Obecnie wymaga się od niej czegoś więcej niż tylko tego, by odzwierciedlała operacje dokonane przez jednostkę gospodarczą. Jej zadanie to również ewolucja w celu dostosowywania się do zmian zachodzącym na wolnym rynku. W artykule autorzy udowodnili, że istnieją ściśle zależności pomiędzy stosowanymi przez rachunkowość metodami pomiaru ryzyka a teorią pieniądza, który jest interdyscyplinarną jednostką dokonań przedsiębiorstwa.

Wydaje się również zasadne postawienie tezy, która może stanowić przyczynek do dalszych badań w zakresie powiązań między ewolucją teorii pieniądza a ewolucją rachunkowości, że najistotniejszym obszarem dla praktyki gospodarczej stanie się pozyskanie mierzalnej informacji prognozującej różne rodzaje ryzyk. Informację tę będzie dostarczał system rachunkowości.

Literatura

- Aboody D., Hughes J., Liu J., 2002, *Measuring value relevance in a (possibly) inefficient market*, „Journal of Accounting Research”, vol. 40, no. 4.
- Ball R., Brown P., 1968, *An empirical evaluation of accounting income numbers*, „Journal of Accounting Research”, vol. 6, no. 2.
- Belkaoui A., 1981, *Accounting Theory*, Harcourt Brace Jovanovich, San Diego.
- Bień W., Bień A., 2006, *Kalkulacja ceny pieniądza w lokatach, pożyczkach i kredytach. Zasady, przykłady i tablice procentowe*, wyd. 4, Difin, Warszawa.
- Bień W., Bień A., 2009, *Kalkulacja ceny pieniądza w lokatach, pożyczkach i kredytach. Zasady, przykłady i tablice procentowe*, wyd. 5, Difin, Warszawa.
- Borcuch A., 2012, *Ewolucyjne uwarunkowania pieniądza cyfrowego*, CeDeWu, Warszawa.
- Butterworth J.E., Falk H., 1986, *Information Attributes of the Contractual Paradigm*, [w:] *Financial reporting – Theory and Application to the Oil and Gas Industry in Canada*, Hamilton, Ontario.
- Chwiałkowski P., 2012, *Rachunkowość zabezpieczeń*, UE w Poznaniu, praca magisterska niepublikowana: promotor T. Gabrusewicz.
- Dobija M., 2002, *Dynamiczna równowaga kapitału jako źródło praw ekonomicznych*, Rzeszów, www.univ.rzeszow.pl/ekonomia/Zeszyt6/02_Dobija_Mieczyslaw.pdf (20.12.2010).
- Ferguson N., 2010, *Potega pieniądza. Finansowa historia świata*, Wyd. Literackie, Kraków.
- Gabrusewicz T., 2010a, *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej w kształtowaniu zasad nadzoru korporacyjnego*, C. H. Beck, Warszawa.
- Gabrusewicz T., 2010b, *Problem wyceny składników sprawozdania finansowego spółek kapitałowych w sytuacji kryzysu finansowego*, zeszyt Naukowy UE 164, Rynek kapitałów pieniężnych. Wybrane zagadnienia, Wyd. UE Poznań, Poznań.

- Gabrusewicz T., 2012, *Ewolucja współczesnej rachunkowości w świetle ekonomii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Finanse w niestabilnym otoczeniu – dylematy i wyzwania. Finanse przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Gabrusewicz T., 2013, *Sustainability accounting – definition and trends*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 302, Wydawnictwo UE, Wrocław, s. 37-46.
- Hulsmann J. G., 2014, *Etyka produkcji pieniądza*, Instytut Ludwiga von Misesa, Wrocław.
- IASB, 2010, *The conceptual framework for financial reporting 2010*, London.
- Jarmołowicz W., 2015, *Sztuka ekonomii*, Forum UEP 13/15, Poznań.
- Jarugowa A. (red.), 1991, *Współczesne problemy rachunkowości*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Jędrzejczyk M., 2013, *Kurs walutowy a ekwiwalentna translacja wartości ekonomicznych w gospodarce*, Difin, Warszawa.
- Karmańska A., 2008, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Difin, Warszawa.
- Knakiewicz Z., Jurek M., Marszałek P., 2011, *Teorie pieniądza i ich wykorzystanie. Od pieniądza kruszcowego do fiducyjnego*, Wyd. UE w Poznaniu, Poznań.
- Kuhn T., 1968, *Struktura rewolucji naukowych*, tłum. H. Ostromecka, wyd. I. PWN, Warszawa.
- Masztalerz M., 2012, *Pomiar wartości – w kierunku integracji rachunkowości finansowej i zarządczej*, KIBR, Poznań.
- Masztalerz M., 2013, *Value-Based Accounting – Challenge or Utopia?*, Reserch Paperrrs of Wrocław University of Economics, no. 290, Wrocław.
- Masztalerz M., 2014, *Wartość dla interesariuszy w zrównoważonym przedsiębiorstwie*, Studia Oeconomica Posnaniensia, vol. 2, no. 8 (269), Wyd. UE w Poznaniu, Poznań.
- Ohlson J.A., 1995, *Earnings, book value and dividends in equity valuation*, „Contemporary Accounting Research”, no. 11.
- Przybylska-Kapuścińska W. (red.), 2013, *Funkcjonowanie współczesnej gospodarki rynkowej. Rynek finansowy*, CeDeWu, Warszawa.
- Pułaska-Turyna B., 2011, *Statystyka dla ekonomistów*, Difin, Warszawa.
- Rajan R.G., 2012, *Linie uskoku. Ukryte rysy, które wciąż zagrażają światowej gospodarce*, Kurhaus, Warszawa.
- Seredyński R., 2009, *MSR*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.
- Statement of Accounting Theory and Theory Acceptance*, 1997, American Accounting Association.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 o rachunkowości, Dz.U. 2013, poz. 330.
- Von Mises L., 2012, *Teoria pieniądza i kredytu*, Fijorr Publishing, Warszawa.
- Wells M.C., 1976, *A Revolution in accounting thought?*, „The Accounting Review” 51, no. 3, s. 471–482.
- Wójtowicz P., 2010, *Wiarygodność sprawozdań finansowych wobec aktywnego kształtowania wyniku finansowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- www.nbp.pl.
- Zadora H., Zieliński T., 2012, *Pieniądz współczesny a kryzysy finansowe*, Difin, Warszawa.
- Żebruń A., 2010, *Instrumenty pochodne zabezpieczające w rachunkowości*, Difin, Warszawa.